

نگرش نسبت به آب در بین زنان روستایی: مورد مطالعه شهرستان شیروان استان خراسان شمالی

گوهر خاکسار مقدم^۱

احمد عابدی سروستانی^{۲*}

abediac@yahoo.com

محمد رضا محبوبی^۳

چکیده

آب یکی از مهم‌ترین منابع طبیعی موجود در زمین است که ضمن محدود بودن، نقش موثری در توسعه پایدار جوامع دارد. رفتار مصرفی مردم نسبت به آب به نگرش و میزان آگاهی آنان نسبت به مسایل مربوط به آب بستگی دارد. تحقیق حاضر به مطالعه عوامل موثر بر نگرش زنان روستایی نسبت به آب پرداخته است. روش تحقیق مورد استفاده از نظر هدف، کاربردی و از نظر گردآوری اطلاعات میدانی است و با روش تحقیق توصیفی و با فن پیمایش انجام گرفت. جمعیت مورد مطالعه شامل تمام خانوارهای روستایی ساکن در ۱۲۵ روستای شهرستان شیروان بودند که آب لوله‌کشی داشتند. حجم نمونه مورد نیاز برابر ۲۲۳ نفر برآورد گردید که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب شدند. ابزار سنجش، پرسش‌نامه بود که روایی محتوایی آن توسط اساتید دانشگاه و کارشناسان سازمان آب مورد تأیید قرار گرفت. پایایی نیز با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفت. تجزیه و تحلیل اطلاعات با نرم افزار SPSS انجام شد. نتایج نشان داد که نگرش زنان روستایی نسبت به آب در حد متوسط قابل ارزیابی می‌باشد. همچنین بین سن، سطح تحصیلات و هزینه آب مصرفی و نگرش نسبت به آب رابطه معنی‌دار وجود ندارد، اما افراد با درآمد بالاتر، نگرش نامساعدتری نسبت به آب دارند. پیشنهاد مقاله حاضر در نظر گرفتن برنامه‌های آموزشی به منظور ارتقای نگرش زنان روستایی نسبت به آب و انجام تحقیق پیرامون ارتباط نگرش نسبت به آب و رفتار مصرف آب می‌باشد.

کلمات کلیدی: منابع، مصرف، نواحی روستایی.

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان.

۲- عضو هیات علمی، دانشیار ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان * (مسئول مکاتبات).

۳- عضو هیات علمی، دانشیار ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان.

مقدمه

یک موضوع می‌تواند بر رفتار وی نسبت به موضوع مورد نظر تاثیرگذار باشد (۷).

بررسی نگرش محیط‌زیستی از این رو اهمیت دارد که با انجام آن می‌توان به این پرسش پاسخ داد که تا چه میزان باورهای محیط‌زیستی موجب بروز رفتارهای متناسب با آن می‌شود (۸). در عین حال باید توجه داشت که نگرش‌ها تنها عوامل تشکیل‌دهنده رفتار انسان نسبت به محیط طبیعی نمی‌باشند. برای مثال، مطالعات نشان داده است که بسیاری از مردم خود را طرفدار محیط زیست می‌دانند، اما بر اساس نگرش‌های مثبت خود و در جهت حفظ محیط زیست رفتار نمی‌کنند (۹، ۱۰، ۱۱). یکی از دلایل این است که سایر متغیرهای موقعیتی (مانند هنجارهای ذهنی، شخصیت، میزان کنترل فرد بر رفتار، هزینه) می‌تواند بر رفتار فرد مؤثر باشند (۱۰). در عین حال، بررسی نگرش‌های محیط‌زیستی در تحقیقات مختلف مورد بررسی قرار گرفته است به طوری برخی مطالعات، نگرش‌های محیط‌زیستی را به عنوان عامل پیش‌بینی قوی برای رفتارهای محیط زیستی معرفی کرده‌اند (۱۲). در مجموع از مطالعات گذشته می‌توان نتیجه گرفت که رفتارها یا نیات رفتاری مردم نسبت به مصرف آب، به نگرش آنان نسبت به مسایل مربوط به آب بستگی دارد (۳). بنابراین لازم است نگرش‌های مردم نسبت به آب شناخته و بهبود یابند. در ادامه به نتایج برخی از مطالعات اشاره می‌شود.

مطالعات انجام شده در داخل کشور: نظرزاده و همکاران (۱۳) در مطالعه‌ای تحت عنوان «ارزیابی نگرش و نیات رفتاری شهروندان کاشان نسبت به آب شهری» به این نتیجه رسیدند که مردم نسبت به کمبود آب نگرانی ندارند، اما اکثراً از کیفیت آب ناراضی هستند و نگرش بیش‌تر آنان نسبت به صرفه‌جویی در مصرف آب مثبت است. شاهرودی و چیدری (۱۴) در تحقیقی تحت عنوان «عوامل تاثیرگذار بر نگرش کشاورزان به مشارکت در تعاونی آب‌بران» به این نتیجه رسیدند که میزان تحصیلات، سطح زیر کشت آبی، درآمد سالیانه، تماس‌های

آب از جمله با ارزش‌ترین عوامل محیط‌زیستی است که نقش بسزایی در حیات و سلامت انسان دارد (۱). امروز کمبود و آلودگی آب، زندگی میلیون‌ها نفر از ساکنان زمین، به ویژه در کشورهای فقیر را به شدت با خطر مواجه ساخته است. از نگاه آمار، ۸۰ درصد جمعیت جهان فقط به ۲۰ درصد از ذخایر آب سالم و بهداشتی دسترسی دارند. بیمارهای ناشی از آب آلوده نیز عامل بسیاری از مرگ‌ومیرها در کشورهای فقیر جهان است. بنابراین، با برداشت بیش از حد و نیز آلودگی منابع آب، بحران آب روز به روز تشدید و تنش‌های سیاسی و اجتماعی در عرصه جهانی، به ویژه در کشورهای نواحی خشک و نیمه خشک، بیشتر خواهد شد. از این‌رو، قرن حاضر قرن بحران آب خواهد بود (۲). افزایش تقاضا برای آب، موجب فشار بر نظام‌های عرضه آب شده و همین امر، مشکلات محیط‌زیستی مانند استفاده بیش از حد از منابع آب و برهم خوردن تعادل زیست‌بوم را فراهم می‌آورد (۳).

رفتار با منابع طبیعی از جمله آب، تابع عوامل مختلف فردی، اجتماعی و اقتصادی می‌باشد. یکی از مهمترین عوامل فردی، نگرش می‌باشد. نگرش، عبارت است از سازماندهی بلندمدت فرآیندهای انگیزشی، احساسی، ادراکی و شناختی با توجه به برخی جنبه‌های محیطی که فرد در آن قرار گرفته است. به همین دلیل، نگرش بیانگر شیوه تفکر، احساس و واکنش‌هایی است که فرد نسبت به محیط اطراف خود دارد (۴). همچنین نگرش را می‌توان ترکیبی از باورها و هیجان‌هایی دانست که شخص را پیشاپیش آماده می‌کند تا به دیگران، اشیاء و گروه‌های مختلف به شیوه مثبت یا منفی نگاه کند. به همین دلیل، نگرش‌ها با خلاصه کردن ارزیابی از پدیده‌ها، هدایت اعمال یا رفتارهای انسان را در دست می‌گیرند. برخی اعتقاد دارند که نوع نگرش به محیط ریشه در نظام ارزشی اشخاص دارد (۵) و اگر نگرش افراد تغییر یابد، رفتار آن‌ها نیز تغییر خواهد کرد. دیدگاه دوم بر این عقیده است که تغییر رفتار نیز باعث تغییر نگرش در افراد خواهد شد (۶). در مجموع، نگرش فرد درباره

به فعالیت اقتصادی آن‌ها دارد. این یافته‌ها نشان می‌دهد افرادی که در مناطق کشاورزی زندگی می‌کنند، نسبت به افرادی که در سایر مناطق روستایی (مناطق کوهستانی) زندگی می‌کنند، حساسیت بیشتری نسبت به مسایل محیط‌زیستی از خود نشان می‌دهند. لانت (۲۰) در تحقیق خود پیرامون برنامه‌های صرفه‌جویی مصرف آب به این نتیجه رسید که یک رابطه قوی بین اصل صرفه‌جویی در آب و نگرش مردم راجع به اهمیت صرفه‌جویی در مصرف آب وجود دارد. تحقیق انجام شده توسط تروی و راندولف (۲۱) درباره رفتار مصرف و نگرش نسبت به مصرف آب در استرالیا نشان داد که افرادی که به کمبود آب آگاه هستند و افراد که دارای نگرش محافظتی نسبت به محیط‌زیست می‌باشند بیش از سایر افراد در مصرف آب دقت می‌کنند. ویلیس و همکاران (۲۲) در مطالعه‌ای تحت عنوان «تاثیر نگرش محیط‌زیستی و حفاظت از آب در مصرف آب خانگی» به این نتیجه رسیدند که نگرش خیلی مثبت به حفاظت از آب و محیط‌زیست نسبت به نگرش متوسط، رابطه کم‌تری با مصارف آب در منزل مانند دوش گرفتن، شستن لباس و آبیاری دارد. گارسیا و همکاران (۲۳) در مطالعه‌ای درباره مفاهیم مربوط به نگرش و رفتار مربوط به آب در امتداد سواحل دریای مدیترانه به این نتیجه رسیدند که زادگاه و محل تولد افراد با نگرش حفاظت از آب خانگی آنان رابطه معنی‌دار دارد. با توجه به این که از یک طرف برای مدیریت مناسب آب در کشور نیاز به توسعه مشارکت اجتماع در استفاده بهینه از آب وجود دارد و از طرف دیگر، زنان می‌توانند نقش کلیدی در مصرف صحیح و حفاظت از منابع آب داشته باشند (۲۴)، تحقیق حاضر برای پاسخ به این سوال‌ها انجام شد که الف) نگرش زنان روستایی نسبت به آب به چه صورت می‌باشد؟ ب) آیا ارتباطی بین متغیرهای فردی (سن، تعداد اعضای خانوار، تحصیلات) و اقتصادی (درآمد، شغل، هزینه آب مصرفی، تعداد ساعات قطع آب در شبانه روز، استفاده از منبع دیگر آب به غیر از آب لوله‌کشی) با نگرش زنان روستایی نسبت به آب وجود دارد؟

ترویجی، مولفه‌های سرمایه اجتماعی، وضعیت آبیاری منطقه از دیدگاه آب‌بران و وضعیت مشارکت کشاورزان در زمینه مدیریت شبکه‌های آبیاری با نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تعاونی آب‌بران دارای رابطه مثبت و معنی‌داری می‌باشد. فروزانی و شاه‌ولی (۱۵) در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که در نگرش شناختی روستاییان نسبت به آب تفاوتی وجود ندارد، اما از نظر نگرش زنان خانه‌دار روستایی درباره آب، قوی‌تر از نگرش مردان روستایی است. مطالعه کریمی (۱۶) درباره عوامل جامعه‌شناختی موثر بر رفتار مصرف آب در شهر زنجان نشان داد که رفتار مصرف آب از نگرش افراد نسبت به مصرف آب تاثیر می‌پذیرد. مشرقی و همکاران (۱۷) در تحقیقی تحت عنوان «بررسی نگرش شالی‌کاران نسبت به مدیریت منابع آب پایدار» نشان دادند که سن، سطح تحصیلات، سطح زیر کشت، شرکت در کلاس‌های آموزشی و درآمد کشاورزی، با نگرش شالی‌کاران نسبت به مدیریت منابع آب پایدار دارای رابطه مثبت و معنی‌دار می‌باشد. اسدالله‌زاده و موسوی (۱۸) در مطالعه‌ای تحت عنوان «بررسی عوامل اجتماعی موثر بر الگوی مصرف آب در شهر بابل» به این نتیجه رسیدند که دانش محیط‌زیستی عمومی، دانش محیط‌زیستی نسبت به مصرف آب، دینداری، نگرش محیط‌زیستی عمومی، نگرش محیط‌زیستی درباره مصرف آب و ارزش زیست محیطی، با رفتار مصرف آب دارای رابطه معنی‌دار می‌باشند. همچنین متغیرهای محیط-زیستی (مصرف آب)، دانش محیط‌زیستی عمومی، ارزش محیط‌زیستی و درآمد با نگرش مصرف آب دارای رابطه معنی‌دار بودند. ملکی و همکاران (۳) در مطالعه خود درباره رفتار مصرف آب به این نتیجه رسیدند که رفتار مصرف آب با نگرش پاسخگویان نسبت به مصرف آب رابطه دارد. مطالعات انجام شده در خارج از کشور: باتل و فلاین (۱۹) به این نتیجه رسیدند که تحصیلات، درآمد و شغل بر روی نگرش محیط‌زیستی تاثیر دارند. همچنین ساکنین شهری بیشتر از ساکنین روستا درگیر مسایل زیست محیط (آلودگی، آب و هوا) هستند. همچنین، نگرش محیط‌زیستی ساکنان روستا بستگی

روش بررسی

روش مورد استفاده در این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ گردآوری اطلاعات میدانی است و با روش تحقیق توصیفی و با فن پیمایش به انجام رسید. جمعیت مورد مطالعه شامل تمام خانوارهای روستایی شهرستان شیروان (۱۴۶۹۶ خانوار= N) واقع در استان خراسان شمالی بودند که با کمک فرمول کوکران، تعداد نمونه لازم برابر ۲۲۳ خانوار به دست آمد که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی و به صورت انتساب متناسب از روستاهای مورد مطالعه انتخاب شدند. لازم به ذکر است شهرستان شیروان دارای دو بخش سرحد و مرکزی، هشت دهستان و ۱۲۵ روستا می‌باشد که دارای آب لوله‌کشی هستند. برای استفاده گردید. بدین صورت که از بخش سرحد، دو دهستان و از بخش مرکزی چهار دهستان و از هر دهستان ۴۰ درصد روستاها انتخاب شدند و از هر روستا به صورت تصادفی شش خانوار انتخاب گردید و در هر خانوار با مادر خانواده مصاحبه به عمل آمد. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسش-نامه بود که روایی آن با مراجعه به اساتید گروه مهندسی آب دانشگاه و همچنین کارشناسان سازمان آب مورد تأیید قرار گرفت. پایایی پرسش‌نامه نیز با آزمون آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفت که میزان آن برای شاخص نگرش نسبت به آب برابر ۰/۸۶ بدست آمد، با توجه به این که این مقدار بیش‌تر از ۰/۷ می‌باشد، شاخص نگرش نسبت به آب از پایایی قابل قبولی برخوردار است. مقیاس نگرش نسبت به آب توسط یپ (۲۵) و همچنین یپ و همکاران (۲۶) ارائه شده است که در تحقیق حاضر پس از بررسی روایی و پایایی و انجام اصلاحات لازم مورد استفاده قرار گرفت. تجزیه و تحلیل اطلاعات بدست آمده با نرم افزار SPSS انجام پذیرفت. شاخص نگرش نسبت به

آب با ۲۵ گویه در قالب طیف لیکرت شامل گزینه‌های کاملاً موافقم (با امتیاز ۱)، موافقم (با امتیاز ۲)، تا حدودی موافقم (با امتیاز ۳)، مخالفم (با امتیاز ۴) و کاملاً مخالفم (با امتیاز ۵) سنجیده شد، بدین ترتیب امتیاز نگرش نسبت به آب می‌تواند بین ۲۵ تا ۱۲۵ متغیر باشد.

یافته‌ها

مشخصات عمومی افراد مورد مطالعه

نتایج نشان داد که چهار درصد افراد مورد مطالعه مجرد و ۹۶ درصد متأهل می‌باشند. میانگین سنی پاسخ‌گویان برابر ۴۳/۵۹ سال می‌باشد. از نظر تحصیلات ۳۰/۹ درصد افراد بی‌سواد بوده‌اند و فقط ۱۸/۳ درصد افراد، تحصیلات دیپلم یا بالاتر از دیپلم داشتند. میانگین تعداد اعضای خانوار ۳/۹۱ نفر و میانگین درآمد خانوارها ۸/۶ میلیون تومان در سال بود. شغل ۶۱ درصد از سرپرستان خانوار افراد مورد مطالعه کشاورزی و دامداری بوده است. ۸۹/۲ درصد افراد دارای منزل ملکی و ۹۶/۴ منزل افراد دارای حیاط بود. میانگین مدت زمان قطع آب، ۵/۱۱ ساعت در شبانه‌روز و میانگین هزینه آب مصرفی خانوارها ۸۴۴۷/۱ تومان در ۶۲ روز بود. ۵۷/۹ درصد از پاسخ‌گویان بیان کردند که سیستم لوله‌کشی منزل را یک یا دو بار در سال چک می‌کنند. همچنین، ۳۷/۷ درصد افراد از منبع دیگری بجز آب لوله‌کشی منزل برای مصارف غیر شرب (شستشوی اتومبیل، آبدادن به دام و ...) استفاده کرده‌اند و ۹۱ درصد از افراد بیان کردند که تلفات آب از لوله‌کشی منزل ندارند. جدول ۱ توزیع فراوانی مشخصات عمومی افراد مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

جدول ۱- توزیع فراوانی مشخصات عمومی افراد مورد مطالعه

درصد	گروه‌ها	متغیر
۴	مجرد	وضعیت تاهل
۹۶	متاهل	
۲۱/۵	۱۵-۳۰	سن (سال)
۴۸	۳۱-۵۰	
۳۰/۵	۵۱-۷۷	
۳۰/۹	بی سواد	سطح تحصیلات
۷/۶	سوادخواندن و نوشتن	
۲۵/۱	ابتدایی	
۱۷/۹	راهنمایی	
۱۸/۳	دبیرستان و بالاتر	تعداد اعضای خانوار
۴۵/۳	۱-۳	
۴۸/۴	۴-۶	
۶/۳	۷ فرزند بالا	درآمد در سال (میلیون)
۴۴/۴	۱-۵	
۲۷/۸	۶-۱۰	
۲۷/۸	۱۰ میلیون به بالا	شغل
۶۱	کشاورزی و دامداری	
۳۹	سایر مشاغل	نوع سیمای منزل
۳/۶	آپارتمانی	
۹۶/۴	حیاطدار	قطع آب در شبانه روز (ساعت)
۵۲/۵	بدون قطعی آب	
۱۰/۳	۱-۵ ساعت	
۳۷/۲	۶ ساعت به بالا	هزینه آب مصرفی در طی ۶۲ روز (تومان)
۶۰/۱	۱۰۰-۵۰۰۰	
۳۳/۲	۵۰۰۱ به بالا	بدون قبض
۶/۷		
۱۶/۶	یکبار	دفعات چک کردن سیستم لوله کشی آب در طی سال
۴۱/۳	دوبار	
۲۷/۴	سه بار	
۱۴/۸	هیچ	
۳۷/۷	استفاده	استفاده از منبع دیگر برای مصارف غیر شرب
۶۲/۳	عدم استفاده	
۹	بلی	داشتن تلفات آب
۹۱	خیر	

جدول ۲- میانگین، انحراف استاندارد و اولویت گویه‌های نگرش نسبت به آب

اولویت	انحراف معیار	میانگین*	گویه‌ها
۴	۰/۶۷	۴/۱۴	۱. مهم نیست که شیر آب در هنگام مسواک زدن باز بماند
۱۸	۰/۹۳	۳/۶۲	۲. اگر از آب لوله‌کشی برای آبیاری باغچه استفاده کنیم، آب را هدر داده‌ایم
۲	۰/۷۲	۴/۱۷	۳. اینکه رودخانه‌ها، دریاچه‌ها و دریاها آلوده نشوند، برایم اهمیت دارد
۳	۰/۸۴	۴/۱۵	۴. من همواره لوله‌ها و شیرهای آب را برای جلوگیری از نشتی چک می‌کنم
۲۳	۱/۵۳	۳/۲۲	۵. من سرقت از آب را در صورت دیدن گزارش می‌دهم
۲۲	۱/۲۴	۳/۴۴	۶. فقط کسانی که نمی‌توانند قبض آب را پرداخت کنند باید در مصرف آب صرفه‌جویی کنند
۲۰	۱/۰۸	۳/۵۶	۷. من در رابطه با مسایل آب، مطالعه می‌کنم و اخبار مربوط به آب را نیز دنبال می‌کنم
۱۵/۵	۱/۰۶	۳/۷۳	۸. در روستاها نیازی نیست که ارزش آب برای افراد توضیح داده شود
۱۲	۰/۸۷	۳/۹۲	۹. من دوست دارم اطلاعات خودم را در رابطه با صرفه‌جویی آب در اختیار دیگران بگذارم
۸/۵	۰/۹۸	۴/۰۴	۱۰. چون آب ارزون است، لازم نیست در مصرف آب صرفه‌جویی کنیم
۱۰	۰/۸	۴/۰۳	۱۱. حتی اگر آب به اندازه کافی وجود داشته باشد باز هم باید در مصرف آب صرفه‌جویی کنیم
۷	۰/۸۹	۴/۰۵	۱۲. من دوست دارم در فعالیتهای گروهی برای صرفه‌جویی آب شرکت کنم
۲۱	۱/۳	۳/۵۱	۱۳. من دوست دارم در تعمیر و بازسازی چاه‌های آب همکاری کنم
۸/۵	۰/۹۶	۴/۰۴	۱۴. من تلاش می‌کنم دیگران را به صرفه‌جویی در مصرف آب تشویق کنم
۱۹	۱/۲۷	۳/۶۱	۱۵. اندازه‌گیری مصرف آب با کنتور اشتباه است
۵	۰/۸۷	۴/۱۲	۱۶. من با دیدن دریاچه‌ها، رودخانه‌ها و دریا‌های زیبا خدا را شکر می‌کنم
۱	۰/۵۴	۴/۲۷	۱۷. آب برای سلامتی مهم است
۱۷	۱/۲۸	۳/۶۴	۱۸. چون در خانه ما کمبود آب وجود ندارد، لازم نیست در مصرف آب صرفه‌جویی کنم
۲۵	۱/۳۶	۲/۷۲	۱۹. تامین آب خانه‌ها فقط مسؤولیت دولت است
۶	۰/۷۹	۴/۰۸	۲۰. اگرچه در حال حاضر آب کافی در اختیار داریم، باز هم باید در مصرف آب صرفه‌جویی کنیم
۱۳	۱/۰۳	۳/۸۰	۲۱. مردم ثروتمند و فقیر باید هزینه یکسانی برای آب مصرفی خود بپردازند
۱۵/۵	۱/۱۵	۳/۷۳	۲۲. تهیه آب سالم و بهداشتی برای زنان و مردان به یک اندازه مهم می‌باشد
۱۱	۰/۸۷	۴/۰۱	۲۳. من راه رفتن در کنار رودخانه‌ها و یا سواحل را دوست دارم
۲۴	۱/۲۶	۲/۷۸	۲۴. دیدن یک مورد سرقت آب ارزش گزارش دادن را ندارد، زیرا یک مورد خیلی زیاد نیست
۱۴	۱/۰۱	۳/۷۸	۲۵. همانند ثروتمندان، برای افراد فقیر نیز تهیه آب سالم و بهداشتی مهم می‌باشد

* دامنه میانگین: ۱ تا ۵

جدول ۳- توزیع فراوانی سطوح نگرش نسبت به آب

سطح نگرش	دامنه امتیاز	درصد	درصد تجمعی
نامناسب	۲۵~۸۶	۱۶/۶	۱۶/۶
نسبتاً مناسب	۸۷~۹۴	۳۲/۷	۴۹/۳
متوسط	۹۵~۱۰۲	۳۶/۸	۸۶/۱
خوب	۱۰۳~۱۲۵	۱۳/۹	۱۰۰
میانگین: ۹۴/۲۸	انحراف معیار: ۸/۱۱		

نگرش نسبت به آب

جدول ۲ توزیع فراوانی پاسخ‌های داده شده به گویه‌های این شاخص را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشخص است، گویه «آب برای سلامتی مهم است» با بیش‌ترین میانگین در رتبه اول و گویه «تامین آب خانه‌ها فقط مسولیت دولت است» در رتبه آخر قرار دارد. به منظور محاسبه امتیاز نگرش نسبت به آب، ابتدا امتیاز گویه‌های ۲، ۳، ۴، ۵، ۷، ۹، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۷، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۵ با بقیه گویه‌ها هم‌راستا شدند، برای این‌کار، امتیاز عددی آن‌ها از ۵ به ۱، از ۴ به ۲، از ۱ به ۵ و از ۲ به ۴ تغییر یافت. سپس جمع عددی امتیاز گویه‌های این شاخص به‌عنوان امتیاز نگرش نسبت به آب محاسبه گردید. میانگین امتیاز این شاخص برابر ۹۴/۲۸ با انحراف معیار ۸/۱۱ بدست آمد که نشان می‌دهد نگرش افراد مورد مطالعه نسبت به آب، در حد متوسط می‌باشد. جدول ۳ توزیع نگرش نسبت به آب را در سطوح مختلف نشان می‌دهد. لازم به ذکر است سطوح یاد شده بر اساس فاصله انحراف استاندارد از میانگین^۱ محاسبه شده است.

ارتباط ویژگی‌های فردی با نگرش نسبت به آب

به منظور بررسی ارتباط نگرش زنان روستایی نسبت به آب با سن، تعداد اعضای خانوار، درآمد، قطع آب در شبانه‌روز و هزینه آب مصرفی، ابتدا فرض نرمال بودن متغیر وابسته (نگرش نسبت به آب) با آزمون کولموگروف-اسیمرنوف بررسی شد و نتایج

آزمون نشان داد که توزیع متغیر نرمال است. به همین دلیل از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. نتایج این بررسی در جدول ۴ نشان می‌دهد که همبستگی معنی‌داری بین متغیرهای یاد شده وجود ندارد.

مقایسه نگرش نسبت به آب در بین گروه‌های مختلف

پاسخ‌گویان

به منظور مقایسه سطوح نگرش نسبت به آب (نگرش نامناسب، نسبتاً مناسب، خوب، عالی) با توجه به سن، تعداد اعضای خانوار، درآمد، قطع آب در شبانه‌روز، سرانه هزینه آب مصرفی در روز، از آزمون تجزیه واریانس استفاده شد. نتایج حاصل از این آزمون در جدول ۵ نشان داده شده است. با توجه به یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که بین گروه‌های ۱ و ۲ (نامناسب و نسبتاً مناسب) و همچنین گروه‌های ۲ و ۳ (نسبتاً مناسب و خوب) از نظر درآمد در سطح ۹۵ درصد اطمینان تفاوت معنی‌دار وجود دارد. این یافته نشان می‌دهد افرادی که در گروه با درآمد بالاتر قرار دارند، نگرش نامناسب‌تری نسبت به آب دارند. این نتیجه می‌تواند به این علت باشد که نزد افراد ثروتمندتر، منابعی مانند آب را می‌توان با پول خریداری یا کمبود آن را جبران کرد. ضمن این که معمولاً افراد ثروتمندتر تمایل بیش‌تری نسبت به مصرف منابع دارند.

1- Interval standard deviation from the mean

جدول ۴- همبستگی نگرش نسبت به آب با سن، تعداد اعضای خانوار، درآمد، قطع آب در شبانه‌روز و هزینه آب مصرفی

متغیر	ضریب همبستگی (r)	سطح معنی‌داری (Sig.)
سن	۰/۰۳۵	۰/۶۰
تعداد اعضای خانوار	۰/۰۱	۰/۸۸۲
درآمد	-۰/۱۰	۰/۱۰
قطع آب در شبانه‌روز	-۰/۰۰۸	۰/۹۰۴
هزینه آب مصرفی	۰/۰۳۷	۰/۵۸۳

جدول ۵- مقایسه سطوح نگرش نسبت به آب با توجه به سن، تعداد اعضای خانوار، درآمد، قطع آب در شبانه‌روز و هزینه

آب مصرفی

متغیر مورد مقایسه	میانگین و فراوانی گروه‌ها				F	سطح معنی‌داری (Sig)	گروه‌هایی که با هم تفاوت دارند
	نامناسب (۱)	نسبتا مناسب (۲)	خوب (۳)	عالی (۴)			
سن	۴۰/۳۷ (نفر ۳۷)	۴۵/۲۳ (نفر ۷۳)	۴۳/۱۰ (نفر ۸۲)	۴۴/۸۳ (نفر ۳۱)	۱/۱۴	۰/۳۳	
تعداد اعضای خانوار	۳/۸۱ (نفر ۳۷)	۳/۸۹ (نفر ۷۳)	۴/۱۲ (نفر ۸۲)	۳/۵۱ (نفر ۳۱)	۱/۰۹	۰/۳۵۱	
درآمد (میلیون در سال)	۱۱/۵ (نفر ۳۷)	۸/۲۸ (نفر ۷۳)	۷/۵۷ (نفر ۸۲)	۸/۵۲ (نفر ۳۱)	۲/۷۲	۰/۰۴	(۱ با ۲) (۳ با ۲)
قطع آب در شبانه‌روز (ساعت)	۶/۰۵ (نفر ۳۷)	۴/۸۹ (نفر ۷۳)	۴/۸۵ (نفر ۸۲)	۵/۱۹ (نفر ۳۱)	۰/۳۱۴	۰/۸۱۵	
سرانه هزینه آب مصرفی در روز	۳۸/۳۹ (نفر ۳۷)	۲۵/۸۷ (نفر ۷۳)	۳۳/۹۵ (نفر ۸۲)	۳۸/۶۵ (نفر ۳۱)	۰/۴۲۲	۰/۷۳	

باشد. لذا از آزمون t استفاده گردید. نتایج این آزمون در جدول ۶ نشان می‌دهد که نگرش نسبت به آب در بین گروه‌های مختلف از نظر نوع شغل و استفاده یا عدم‌استفاده از منبع دیگر برای مصارف غیر شرب، تفاوت معنی‌داری با یکدیگر ندارند.

به منظور مقایسه نگرش نسبت به آب به تفکیک نوع شغل و استفاده یا عدم استفاده از منبع دیگر آب (به غیر از آب لوله‌کشی) برای مصارف غیر شرب، ابتدا فرض نرمال بودن متغیر وابسته (نگرش نسبت به آب) با آزمون کولموگروف-اسیمرنوف مورد بررسی قرار گرفت نتایج نشان داد که توزیع نرمال می-

جدول ۶- مقایسه نگرش آب با توجه به نوع شغل و استفاده از منبع دیگر آب برای مصارف غیر شرب

متغیر گروه‌بندی	تعداد (نفر)	میانگین	انحراف معیار	آماره* (t)	Sig.
نوع شغل					
کشاورزی و دامداری	۱۳۶	۹۳/۸۸	۷/۷۲	-۰/۹۲۱	۰/۳۵۸
آزاد و دولتی	۸۷	۹۴/۹۰	۸/۶۸		
استفاده از منبع دیگر آب					
بلی	۸۴	۹۳/۶۷	۷/۹۸	-۰/۸۶۴	۰/۳۸۹
خیر	۱۳۹	۹۴/۶۴	۸/۲۱		

*با فرض برابری واریانس‌ها

استفاده شد. نتایج حاصل از آزمون در جدول ۷ نشان داده شده است. با توجه به یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که نگرش نسبت به آب در بین گروه‌های مختلف تحصیلی تفاوت معنی‌داری با یکدیگر ندارد.

به منظور مقایسه نگرش نسبت آب در بین گروه‌های مختلف پاسخ‌گویان از نظر سطح تحصیلات، ابتدا فرض نرمال بودن متغیر وابسته (نگرش نسبت به آب) با آزمون کولموگروف-اسمیرنوف سنجیده شد، این آزمون نشان داد متغیر وابسته نرمال می‌باشد. لذا از آزمون تجزیه واریانس

جدول ۷- مقایسه شاخص ارزش آب افراد مورد مطالعه با توجه به سطح تحصیلات

متغیر گروه‌بندی	میانگین و فراوانی گروه‌ها				F	Sig.
تحصیلات	بی‌سواد ۹۴/۶۸ (نفر ۶۹)	اول تا پنجم ابتدایی ۹۴/۰۶ (نفر ۷۳)	اول تا سوم راهنمایی ۹۴/۲۰ (نفر ۴۰)	دبیرستان و بالاتر ۹۴/۰۷ (نفر ۴۱)	۰/۰۸۲	۰/۹۷۰

از گروه‌ها کم‌تر از ۳۰ می‌باشد، از آزمون من‌ویتنی استفاده شد. نتایج حاصل از آزمون در جدول ۸ نشان داده شده است. با توجه به یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که نگرش نسبت به آب در بین گروه‌ها از نظر داشتن و نداشتن تلفات آب در منزل، تفاوت معنی‌داری با یکدیگر ندارد.

به منظور مقایسه نگرش نسبت آب در بین گروه‌های مختلف پاسخ‌گویان از نظر داشتن یا نداشتن تلفات آب در منزل، ابتدا فرض نرمال بودن متغیر وابسته (نگرش نسبت به آب) با آزمون کولموگروف-اسمیرنوف سنجیده شد این آزمون نشان داد متغیر وابسته نرمال می‌باشد، اما در به دلیل این که فراوانی یکی

جدول ۸- مقایسه شاخص ارزش آب افراد مورد مطالعه با توجه به داشتن تلفات آب

داشته تلفات آب	فراوانی	میانگین رتبه‌ای	آماره U	آماره Z	سطح معنی‌داری (Sig)
بلی	۲۰	۱۱۹/۶۸	۱۸۷۶	-۰/۵۵۸	۰/۵۷۷
خیر	۲۰۳	۱۱۱/۲۴			

بحث و نتیجه‌گیری

اهمیت نگرش‌ها در این است که می‌تواند بر رفتار افراد موثر باشد. در سال‌های اخیر مطالعات مختلفی درباره رابطه بین نگرش و رفتار محیط زیستی انجام شده است که بیش‌تر آنان به این نتیجه رسیده‌اند که درک نگرش افراد برای بررسی رفتار آنان با محیط زیست و منابع آن دارای اهمیت می‌باشد. در این بین، بررسی نگرش افراد جامعه نسبت به آب دارای اهمیت زیادی است، زیرا نحوه مصرف و مدیریت آب تابعی از نگرش افراد نسبت به آب می‌باشد. تحقیق حاضر نشان داد که نگرش زنان نسبت به آب در حد مطلوب نمی‌باشد و می‌توان آن را در حد متوسط ارزیابی کرد. این بدین معنی است که هنوز زنان روستایی برای رسیدن به حد مطلوب نگرش نسبت به آب فاصله دارند. از آن‌جا که نگرش یکی از متغیرهای مهم در رفتار افراد می‌باشد، این یافته نشان می‌دهد که زنان روستایی احتمالاً به این دلیل نمی‌توانند رفتار مطلوب در ارتباط با مصرف آب داشته باشند. همچنین، منطقه مورد مطالعه در یک منطقه خشک قرار گرفته است و با توجه به محدود بودن منابع آب، لزوم توجه به ارتقای نگرش زنان روستایی در بهبود رفتار مصرف آب، روشن می‌باشد.

یافته‌های تحقیق حاضر نشان داد که بین سن و نگرش نسبت به آب رابطه معنی‌داری وجود ندارد. این یافته با یافته ملکی و همکاران (۱۳۹۱) هم‌سو می‌باشد و با یافته مشرقی و همکاران (۱۳۹۰) هم‌خوانی ندارد. همچنین بین تعداد اعضای خانوار، تعداد ساعات قطع آب در شبانه‌روز، هزینه آب مصرفی و نگرش نسبت به آب رابطه‌ای یافت نشد. این یافته با یافته تروی و راندولف (۲۰۰۶) هم‌خوانی ندارد. همچنین، درآمد پاسخ‌گویان با نگرش آنان نسبت به آب رابطه‌ای ندارد. این نتیجه با یافته ملکی و همکاران (۱۳۹۱) هم‌خوانی دارد و با یافته اسداله‌زاده‌موسوی (۱۳۹۰)، شاهرودی و چیدری (۱۳۸۶)، مشرقی و همکاران (۱۳۹۰) و باتل و فلاین (۱۹۷۴) هم‌خوانی ندارد. همچنین بین گروه‌های مختلف پاسخ‌گویان از نظر نوع شغل در ارتباط با نگرش نسبت به آب، تفاوت معنی‌دار وجود ندارد. یکی از دلایل احتمالاً می‌تواند این باشد که در روستاها

به دلیل کوچک بودن محیط روستا و تعامل بیش‌تر افراد با یکدیگر، نگرش آنان نسبت به آب همگن است. این نتیجه با یافته‌های باتل و فلاین (۱۹۷۴) هم‌خوانی ندارد. بین گروه‌های مختلف پاسخ‌گویان از نظر از داشتن منبع دیگر آب به جز آب لوله‌کشی منزل در ارتباط با نگرش نسبت به آب، تفاوت معنی‌دار وجود ندارد. به بیان دیگر، دسترسی به منابع دیگر آب، تاثیری در نگرش افراد نسبت به آب نداشته است. همچنین، بین گروه‌های مختلف پاسخ‌گویان از نظر سطح تحصیلات در ارتباط با نگرش نسبت به آب تفاوت معنی‌دار وجود ندارد. این نتیجه با یافته‌های شاهرودی و چیدری (۱۳۸۶)، مشرقی و همکاران (۱۳۹۰)، باتل و فلاین (۱۹۷۴) هم‌خوانی ندارد.

به طور کلی، با بررسی ارتباط نگرش زنان روستایی نسبت به آب با مهم‌ترین متغیرهای فردی و اقتصادی می‌توان نتیجه گرفت که از این نظر تفاوتی بین گروه‌های مختلف بجز گروه‌های درآمدی وجود ندارد. این یافته از این نظر مهم است که در مجموع بیان‌گر همگنی نسبی زنان روستایی در ارتباط با نگرش نسبت به آب می‌باشد که همان‌طور که بیان گردید در وضعیت متوسط قرار دارد. با این حال، افرادی که دارای درآمد بالاتری می‌باشند، نگرش نامساعدتری نسبت به آب دارند. این یافته نشان می‌دهد افراد ثروتمندتر احتمالاً ارزش کم‌تری برای آب قایل هستند. با توجه به یافته‌های تحقیق حاضر پیشنهاد می‌شود به منظور ارتقای نگرش زنان روستایی نسبت به آب از برنامه‌ها آموزشی مناسب استفاده شود. همچنین، پیشنهاد می‌شود ضمن بررسی نگرش سایر اقشار جامعه نسبت به آب، سایر متغیرهای موثر بر نگرش افراد نسبت به آب مورد بررسی قرار گیرد. در این راستا پیشنهاد می‌شود تحقیقات لازم برای بررسی ارتباط بین نگرش نسبت به آب و رفتار مصرف آب انجام گیرد.

منابع

- ۱- توکلی، س. اخلاق زیستی و تبیین بایستگی‌های حفاظت و بهره‌وری از منابع آب در راستای آموزه‌های فقه محیط‌زیست، فصلنامه اخلاق زیستی، ۱۳۹۱، سال ۲، شماره ۳، صص ۷۸-۱۰۰.
- ۲- رفیع‌زاده، ف. بحران آب در جهان. ضمیمه اقتصادی شرق، شهریور ۱۳۹۴.
- ۳- ملکی، ا؛ صالحی، ص. و کریمی، ل. بررسی رابطه پارادایم نوین اکولوژیکی و رفتار مصرف آب. مجله آب و فاضلاب، ۱۳۹۱، سال ۲۵، شماره ۱، صص ۱۲۲-۱۲۹.
- ۴- هاکینز، د. و همکاران. رفتار مصرف کننده تدوین استراتژی بازاریابی. ترجمه: احمد روستا و عطیه بطحایی. تهران، ۱۳۹۱، انتشارات سارگل.
- 5- Schultz, P. W., Empathizing with nature: The effect of perspective taking on concern for environmental issues. 2000. Journal of Environmental Psychology, vol. 19, pp.225-295.
- ۶- بهنر، چ. و وانیک، م. نگرش‌ها و تغییر آنها. ترجمه علی مهداد. تهران، ۱۳۸۴، انتشارات جنگل.
- ۷- خدابخشی، آ؛ قاسمی، ج؛ اسیلان، ک. و قلی‌فر، ا. عوامل موثر بر نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکل‌های آب‌بران (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان زنجان)، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۱۳۹۰، سال ۴۲، شماره ۳، صص ۴۶۶-۴۵۳.
- ۸- عابدی سروسستانی، ا. واکاوی نگرش و رفتارهای حامی محیط زیست در بین دانشجویان دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان. نشریه تحقیقاتی، ۱۳۸۹، شماره ۲۵۶، معاونت پژوهشی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان.
- ۹- فردوسی، س؛ مرتضوی، ش. و رضوانی، ن. رابطه بین دانش زیست‌محیطی و رفتارهای محافظت از محیط، پژوهشنامه علوم انسانی، ۱۳۸۶، شماره ۵۳، صص ۲۵۳-۲۶۶.
- ۱۰- عابدی سروسستانی، ا. واکاوی نگرش و رفتار زیست محیطی: مطالعه‌ای درباره دانشجویان کارشناسی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۱۳۹۰، جلد ۷، شماره ۲، صص ۷۷-۹۱.
- 11- Thompson, S. C., Barton, M. A., 1994. Ecocentric and anthropocentric attitudes. Journal of Environment Psychology, vol. 14, pp.149-157.
- 12- Kaiser, F. G., Wolfing, S., Fuhrer, U., 1999. Environmental attitude and ecological behavior. Journal of Environmental Psychology, vol. 19, pp.1-9.
- ۱۳- نظرزاده، م؛ ابریشم‌چی، ا. و تجریشی، م. ارزیابی نگرش و نیت رفتاری شهروندان کاشان نسبت به آب شهری، مجله آب و فاضلاب، ۱۳۸۲، شماره ۴۶، صص ۲۱-۲۸.
- ۱۴- شاهرودی، ع. ا. و چیدری، م. عوامل تاثیرگذار بر نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تعاونی آب-بران (مطالعه موردی در استان خراسان رضوی). علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی، ۱۳۸۶، سال ۱۱، شماره ۴۲، صص ۲۹۹-۳۱۲.
- ۱۵- فروزانی، م. و شادولی، م. بررسی نگرش دینی روستاییان نسبت به مدیریت رفتار با آب در دو منطقه سروستان و کامفیروز استان فارس، فرهنگ جهاد، ۱۳۸۷، شماره ۳۷.

- Environmental Management, vol. 92, pp.1996-2009.
- 23- Garcia, X., Ribas, A., Llausàs. A., and Saurí, D., 2013. Socio-demographic profiles in suburban developments: Implications for water-related attitudes and behaviors along the Mediterranean coast. *Applied Geography*, vol. 41, pp.46-54.
- ۲۴- شاهنوشی، ن؛ مظهري، م؛ خاکسار آستانه، ح. و رسول زاده، م. بررسی عوامل موثر بر مشارکت زنان روستایی در حفاظت از منابع آب کشاورزی: مطالعه موردی استان خراسان رضوی، فصلنامه روستا و توسعه، ۱۳۹۱، سال ۱۵، شماره ۴، ص ۱۳۷-۱۵۴.
- 25- Yeap, C. H., 2007. Water attitude scale (WAS). In: Ng KT, Abdullah C, Cheah UH, Peter RD (Eds.), HVWSHE Regional TOT Course Final Report (pp.74-75), Seameo Recsam.
- 26- Yeap, C. H., Wahyudi, Y., Cheah, UH. And Peter, RD., 2007. Development of a questionnaire to assess student's perceptions in values-based water education. Paper presented and published in COSMED Proceedings Conference, 13 to 16 November, RECSAM.
- ۱۶- کریمی، ل. بررسی عوامل جامعه‌شناختی موثر بر رفتار زیست محیطی (با تکیه بر مصرف آب). پایان-نامه کارشناسی ارشد، رشته جامعه‌شناسی، ۱۳۸۹، دانشگاه پیام‌نور، تهران.
- ۱۷- مشرفی، ن.، حاجیوند، ش.، میرصالح پور، م.، و مقسمی، م. بررسی نگرش شالیکاران نسبت به مدیریت منابع آب پایدار و عوامل موثر بر آن مطالعه موردی: شهرستان آمل. ۱۳۹۰، پنجمین کنفرانس سراسری آب‌خیزداری و مدیریت منابع آب و خاک کشور.
- ۱۸- اسدالله‌زاده موسوی، م. بررسی عوامل اجتماعی موثر بر الگوی مصرف آب در شهر بابل. پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد در رشته علوم اجتماعی-جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، ۱۳۹۰.
- 19- Buttel, F. H., and William L. F., 1974. The structure of support for the environment movement, 1968-1970. *Rural Sociology*, vol. 39, no. 1, pp. 56-69.
- 20- Lant C. L., 1994. The social acceptability of water conservation in Springfield. *Journal of American Water Works Association*, vol. 85, no. 8, pp. 85-89.
- 21- Troy. P., and Randolph, B., 2006. Water consumption and the built environment: A social and behavioral analysis, City Futures Research Centre, Research Paper, No. 5.
- 22- Willis, R. M., Stewart, R. A., Panuwatwanich, K., Williams, P. R., and Hollingsworth, AL., 2011. Quantifying the influence of environmental and water conservation attitudes on household end use water consumption. *Journal of*